

الله
البر الرحيم
حسن

تأییدیه اعضای هیئت داوران حاضر در جلسه دفاع از پایاننامه کارشناسی ارشد

اعضای هیئت داوران نسخه نهایی پایاننامه آقای سید حامد حسینی تحت عنوان تحلیل حقوقی اصول حاکم بر مراحل اجرا و نظارت بر بودجه در حقوق ایران را از نظر فرم و محتوی بررسی نموده و پذیرش آن را برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیشنهاد می کنند.

اعضای هیئت داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضاء
۱- استاد راهنما	ولی رستمی	استادیار	
۲- استاد مشاور	محمّد بنی خواه		
۳- استاد ناظر	هدی عفااری	استادیار	
۴- استاد ناظر	مرکزیه ربیانی	استادیار	
۵- نماینده تحصیلات تکمیلی	مرکزیه ربیانی	استادیار	

آیین نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهشهای علمی دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاست‌های پژوهشی و فناوری دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهشهای علمی که تحت عناوین پایان‌نامه، رساله و طرحهای تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد زیر را رعایت نمایند:

ماده ۱- حق نشر و تکثیر پایان‌نامه/ رساله و درآمدهای حاصل از آنها متعلق به دانشگاه می باشد ولی حقوق معنوی پدید آورندگان محفوظ خواهد بود.

ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه/ رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی باید به نام دانشگاه بوده و با تایید استاد راهنمای اصلی، یکی از اساتید راهنما، مشاور و یا دانشجوی مسئول مکاتبات مقاله باشد. ولی مسئولیت علمی مقاله مستخرج از پایان‌نامه و رساله به عهده اساتید راهنما و دانشجو می باشد.

تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه/ رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب و یا نرم افزار و یا آثار ویژه (اثری هنری مانند فیلم، عکس، نقاشی و نمایشنامه) حاصل از نتایج پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرحهای تحقیقاتی کلیه واحدهای دانشگاه اعم از دانشکده ها، مراکز تحقیقاتی، پژوهشکده ها، پارک علم و فناوری و دیگر واحدها باید با مجوز کتبی صادره از معاونت پژوهشی دانشگاه و براساس آئین‌نامه‌های مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه یافته ها در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرحهای تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق معاونت پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این آیین‌نامه در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۸۷/۴/۱ در شورای پژوهشی و در تاریخ ۸۷/۴/۲۳ در هیأت رئیسه دانشگاه به تایید رسید و در جلسه مورخ ۸۷/۷/۱۵ شورای دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب در شورای دانشگاه لازم‌الاجرا است.

«اینجانب سید حامد حسینی دانشجوی رشته حقوق ورودی سال تحصیلی ۸۷-۸۸ مقطع ارشد دانشکده علوم انسانی متعهد می‌شوم کلیه نکات مندرج در آیین نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس را در انتشار یافته‌های علمی مستخرج از پایان‌نامه / رساله تحصیلی خود رعایت نمایم. در صورت تخلف از مفاد آیین نامه فوق‌الاشعار به دانشگاه وکالت و نمایندگی می‌دهم که از طرف اینجانب نسبت به لغو امتیاز اختراع بنام بنده و یا هرگونه امتیاز دیگر و تغییر آن به نام دانشگاه اقدام نماید. ضمناً نسبت به جبران فوری ضرر و زیان حاصله براساس برآورد دانشگاه اقدام خواهم نمود و بدینوسیله حق هرگونه اعتراض را از خود سلب نمودم.»

امضا

تاریخ ۹۰/۵/۴

آئین نامه پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیت های علمی پژوهشی دانشگاه است. بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به دفتر "دفتر نشر آثار علمی" دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه)، عبارت ذیل را چاپ کند:

" کتاب حاضر، حاصلنگارنده در رشته است که در سال..... در دانشکده علوم علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی ، مشاوره..... از آن دفاع شده است.

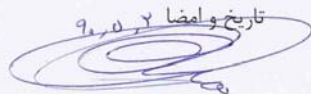
ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به "دفتر نشر آثار علمی" دانشگاه اهداء کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تادیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت های بهای خسارت، دانشگاه مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند، به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تامین نماید.

ماده ۶: اینجانب سید حامد حسینی دانشجوی رشته حقوق عمومی مقطع کارشناسی ارشد تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی سید حامد حسینی

تاریخ و امضا ۲۰۰۹

دانشکده علوم انسانی

پایان نامه برای دریافت درجه‌ی کارشناسی ارشد در رشته حقوق عمومی

تحلیل حقوقی اصول حاکم بر مراحل اجرا و نظارت بر اجرای بودجه در حقوق ایران

سید حامد حسینی

استاد راهنما:

دکتر ولی رستمی

استاد مشاور:

دکتر محسن نجفی خواه

بهار ۹۰

تقدیم به:

روان در خاک خفته پدرم، به خاطر همه عشق و علاقه به دانش و پیشرفت فرزندان؛

و

مادرم که تجسم مهربانی و محبت است

و

همسر و همراهم که نماد صبر و شکیبایی است

و همه‌ی کسانی که دوستشان دارم

... و همین فرصت کوتاه زمان، سهم رویدن ماست!

سپاس و ستایش یگانه ایزد هستی بخش را که توان به پایان رساندن این پایان نامه را به من بخشید

با قدردانی فراوان از زحمات اساتید بزرگوار:

جناب آقای دکتر ولی رستمی که نه تنها در پایان رساندن این پایان نامه و دوران تحصیل راهنمای بنده بوده، بلکه همواره از نظر اخلاق و معنویات الگو و راهنمای ما بوده است و جناب آقای دکتر محسن نجفی خواه که با مشغله فراوان همواره با بنده همکاری داشته است

همچنین،

جناب آقای دکتر مرتضی شهبازی نیا که همواره مشوق و قوت قلب بنده بوده است

از صبر و شکیبایی همسر محترمم سرکار خانم صادقی که در دوران تحصیل همواره بردبار و شکیبا بوده اند تشکر می نمایم.

و از همه دوستان و بزرگوارانی که در پیشرفت این پایان نامه به نحوی یاری رساندند صمیمانه قدردانی می نمایم.

چکیده

در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و سایر قوانین و مقررات دیگر برای اجرا و نظارت بر اجرای بودجه کل کشور به اصول متعدد حقوقی توجه شده است. از جمله در اصول پنجاه و دو و پنجاه و سوم قانون اساسی به این اصول اشاره شده است، که رعایت آنها برای قوای حاکمه الزامی است.

علمای مالیه این اصول را به طور کلی به اصول کلاسیک و اصول جدید تقسیم می‌کنند. اصول کلاسیک اصولی هستند که از دیرباز بر قوانین و مقررات بودجه‌ریزی حاکم بوده‌اند و اصول جدید همراه با تغییر و تحولات سیاسی و تغییر نقش دولت‌ها در قبال شهروندان ایجا شده‌اند.

اصول کلاسیک را می‌توان به دو دسته: الف (اصول سیاسی) و ب (اصول اقتصادی و مالی) طبقه‌بندی کرد. اصول کلاسیک سیاسی اصولی هستند که حتی توسط قانونگذار لازم‌الرعایه بوده و مقنن هم مجاز به عدول از آنها نیست و به منظور ملاحظات سیاسی چون نوع حاکمیت و نیاز به پاسخگو بودن دولت و... بنا شده‌اند؛ بر این اساس اصول برنامه مالی دولت باید برای یک سال مالی (اصل سالانه بودن) به صورت قانونی در سند بودجه ایجاد شود (اصل قانونی بودن) و مشتمل بر ارقام درآمدها و هزینه‌ها (اصل شمولیت) تدوین گردد.

طبق اصول کلاسیک مالی و اقتصادی که اصولی هستند، که موجب تبدیل بودجه به ابزار اقتصادی و مالی می‌شوند و دولت را در اعمال سیاست‌ها اقتصادی و مالی توانا می‌سازد، بودجه باید به صورت مشروح و ریزارقام بر حسب عناوین و فصول به تفصیل اجرا گردد (اصل تفصیل) و تمام ارقام بودجه مطابق آنچه که در قانون، دریافت و پرداخت آن به تصویب رسیده، به مصرف برسد، (اصل تخصیص) و هیچ درآمدی نباید برای هزینه خاص اختصاص داده شود (اصل عدم اختصاص) و همچنین در شرایط پیش‌بینی نشده، تغییر و جابجایی در مواد و هزینه‌ها دستگاه، بدون آنکه در جمع اعتبارات مصوب تغییری حاصل آید (اصل انعطاف‌پذیری) و از طرف دیگر درآمدها در سند بودجه جنبه پیش‌بینی دارند و مجوزی برای وصول از اشخاص نیست (تخمینی بودن درآمدها) و باید حداکثر پرداخت‌ها در حد اعتبار مصوب باشد (اصل تحدیدی بودن هزینه‌ها).

دسته دیگر اصول جدیدی هستند که همراه گذر زمان و تغییر وظایف دولت در جامعه به وجود آمده‌اند که بر این اساس بودجه باید شامل، اصل شفافیت (بودجه باید کامل و روشن باشد و نکته ابهامی در آن باقی نماند) و اصل پاسخگویی (هر یک از عوامل اجرایی بودجه در مقابل اعمال خود مسئولیت داشته باشند) و اصل عملکرد (میزان دستیابی به اهداف و کارکرد مسئولان اجرایی بودجه چگونه است) باشد.

قوه مجریه صلاحیت انحصاری در اجرای مقررات بودجه را برعهده دارد و باید بر نحوه اجرای قوانین و مقررات و عملیات اجرای بودجه نظارت و کنترل داشته باشیم (اصل کنترل بودجه).

کلید واژه:

بودجه، اصول بودجه، اجرای بودجه، نظارت بر اجرای بودجه

فهرست

فصل اول: مقدمه و کلیات

- ۱-۱ - مقدمه ۲
- ۱-۲ - بیان مساله ۴
- ۱-۳ - اهداف تحقیق ۵
- ۱-۴ - سوالات تحقیق ۶
- ۱-۵ - فرضیه های تحقیق ۶
- ۱-۶ - روش انجام تحقیق: ۷
- ۱-۷ - پیشینه تاریخی تحقیق ۷
- ۱-۸ - تعریف واژگان ۸
- ۱-۹ - سازماندهی تحقیق ۸

فصل دوم: ادبیات تحقیق

- پیشگفتار ۱۱
- ۲-۱ - فلسفه وجودی بودجه ۱۱
- ۲-۲ - تاریخچه بودجه در جهان ۱۳
- ۲-۳ - تاریخچه بودجه‌نویسی در ایران ۱۴
- ۲-۳-۱ - قبل از مشروطیت ۱۵
- ۲-۳-۲ - بعد از مشروطیت ۱۵

۱۷	۲-۴- تعاریف بودجه
۱۷	۲-۴-۱- مفهوم واژه بودجه
۱۷	۲-۴-۲- تعریف بودجه
۲۰	۲-۵- اهداف بودجه‌ریزی
۲۰	۲-۵-۱- قضاوت در مورد توزیع عادلانه وجوه
۲۱	۲-۵-۲- برقراری نظام پاسخگویی
۲۱	۲-۶- روش‌های بودجه‌ریزی
۲۱	۲-۶-۱- بودجه متداول
۲۲	۲-۶-۲- بودجه برنامه‌ای
۲۲	۲-۶-۳- بودجه‌ریزی عملیاتی
۲۲	۲-۶-۳-۱- تاریخچه بودجه‌ریزی عملیاتی
۲۳	۲-۶-۳-۲- مفهوم بودجه‌ریزی عملیاتی
۲۳	۲-۶-۴- بودجه بر مبنای صفر
۲۴	۲-۷- مراحل بودجه‌ریزی
۲۴	۲-۷-۱- مرحله تهیه و تنظیم و پیشنهاد بودجه
۲۵	۲-۷-۲- مرحله تصویب بودجه
۲۶	۲-۷-۳- مرحله اجرای بودجه
۲۶	۲-۷-۴- مرحله نظارت بر بودجه
۲۷	۲-۸- کلیات اصول بودجه
۲۸	۲-۸-۱- اصول کلاسیک
۲۸	۲-۸-۱- اصل سالانه بودن بودجه
۲۸	۲-۸-۱-۲- اصل کاملیت یا جامعیت بودجه
۲۹	۲-۸-۱-۳- اصل شاملیت یا تفصیل
۲۹	۲-۸-۱-۴- اصل تخصیص و عدم تخصیص
۳۰	۲-۸-۱-۵- اصل انعطاف‌پذیری

- ۳۱..... اصل تحدیدی بودن هزینهها ۲-۸-۱-۶
- ۳۱..... اصل تخمینی بودن درآمدها ۲-۸-۱-۷
- ۳۱..... اصل قانونی بودن ۲-۸-۱-۸
- ۳۲..... اصول جدید ۲-۸-۲
- ۳۲..... اصل پاسخگویی ۲-۸-۲-۱
- ۳۲..... اصل شفافیت ۲-۸-۲-۲
- ۳۳..... اصل عملکرد (کارایی و اثر بخشی) ۲-۸-۲-۳

۲۴..... فصل سوم: نتایج و یافته‌ها

- ۳۵..... مقدمه
- ۳۶..... اصول کلاسیک سیاسی ۳-۱
- ۳۶..... اصل سالانه بودن ۳-۱-۱
- ۳۶..... مفهوم و محتوی اصل سالانه بودن ۳-۱-۱-۱
- ۳۷..... اصل سالانه بودن در اجرا ۳-۱-۱-۲
- ۴۱..... استثنائات اصل سالانه بودن ۳-۱-۱-۳
- ۴۳..... اصل کاملیت یا شاملیت ۳-۱-۲
- ۴۳..... مفهوم و محتوای اصل جامعیت ۳-۱-۲-۱
- ۴۴..... اصل شاملیت بودجه در اجرا ۳-۱-۲-۲
- ۴۵..... استثنائات اصل عدم تهاتر ۳-۱-۲-۳
- ۴۶..... اصل قانونی بودن بودجه ۳-۱-۳
- ۴۶..... محتوای اصل قانونی بودن ۳-۱-۳-۱
- ۴۷..... اصل قانونی بودن در بودجه ۳-۱-۳-۲
- ۴۸..... اصل قانونی بودن در اجرای بودجه ۳-۱-۳-۳
- ۴۸..... اجرای بودجه از نظر هزینهها ۳-۱-۳-۳-۱
- ۵۰..... مصرف اعتبارات ۳-۱-۳-۳-۲
- ۵۱..... اجرای بودجه از نظر اداری ۳-۱-۳-۳-۲-۱

- ۵۵..... ۳-۱-۳-۳-۲- اجرای بودجه از نظر حسابداری (عمل پرداخت)
- ۵۶..... ۳-۲- اصول کلاسیک اقتصادی و مالی
- ۵۷..... ۳-۲-۱- اصل شاملیت یا تفصیل
- ۵۷..... ۳-۲-۱-۱- مفهوم و محتوای اصل تفصیل
- ۵۹..... ۳-۲-۱-۲- نتایج اصل تفصیل
- ۵۹..... ۳-۲-۲- اصل تخصیص
- ۵۹..... ۳-۲-۲-۱- مفهوم و محتوای اصل تخصیص
- ۶۰..... ۳-۲-۲-۲- اهداف تخصیص اعتبار
- ۶۰..... ۳-۲-۲-۳- اصل تخصیص در اجرا
- ۶۲..... ۳-۲-۲-۴- استثنای اصل تخصیص
- ۶۲..... ۳-۲-۳- اصل عدم اختصاص
- ۶۲..... ۳-۲-۳-۱- مفهوم و محتوای اصل عدم اختصاص
- ۶۳..... ۳-۲-۳-۲- اصل عدم تخصیص در اجرا
- ۶۵..... ۳-۲-۴- اصل انعطاف پذیری
- ۶۵..... ۳-۲-۴-۱- مفهوم و محتوای اصل انعطاف پذیری
- ۶۷..... ۳-۲-۴-۲- انعطاف پذیری در اجرا
- ۶۹..... ۳-۲-۴-۳- روش های مختلف انعطاف پذیری
- ۷۱..... ۳-۲-۵- اصل تخمینی بودن درآمدها
- ۷۱..... ۳-۲-۵-۱- مفهوم و محتوای اصل تخمینی بودن درآمدها
- ۷۳..... ۳-۲-۵-۲- نتایج اصل تخمینی بودن درآمدها
- ۷۴..... ۳-۲-۶- اصل تحدیدی بودن هزینه ها
- ۷۴..... ۳-۲-۶-۱- مفهوم و محتوای اصل تحدیدی بودن هزینه ها
- ۷۶..... ۳-۲-۶-۲- نتایج اصل تحدیدی بودن هزینه ها
- ۷۷..... ۳-۳- اصول جدید حاکم بر اجرا و نظارت بر اجرای بودجه
- ۷۷..... ۳-۳-۱- فلسفه اصول جدید و مدرن

- ۷۸..... اصل پاسخگویی..... ۳-۳-۲
- ۷۸..... مفهوم اصل پاسخگویی..... ۳-۳-۲-۱
- ۸۱..... پاسخگویی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران..... ۳-۳-۲-۳
- ۸۲..... پاسخگویی در قانون محاسبات عمومی..... ۳-۳-۲-۴
- ۸۳..... نتیجه اصل پاسخگویی..... ۳-۳-۲-۵
- ۸۴..... اصل شفافیت در بودجه..... ۳-۳-۳
- ۸۴..... مفهوم اصل شفافیت..... ۳-۳-۳-۱
- ۸۵..... شرایط لازم برای تحقق حداقل استاندارد شفافیت بودجه‌های..... ۳-۳-۳-۲
- ۸۵..... سیستم حسابهای ملی..... ۳-۳-۳-۲-۱
- ۸۶..... سیستم آمارهای مالی دولت..... ۳-۳-۳-۲-۲
- ۸۷..... اهداف شفافیت بودجه‌های..... ۳-۳-۳-۳
- ۸۷..... حق دسترسی به اطلاعات..... ۳-۳-۳-۴
- ۸۸..... شفافیت در بودجه‌ریزی ایران..... ۳-۳-۳-۵
- ۸۹..... اصل عملکرد (کارایی، اثر بخشی و صرفه‌جویی)..... ۳-۳-۴
- ۸۹..... محتوای اصل عملکرد..... ۳-۳-۴-۱
- ۸۹..... مفهوم کارایی و اثر بخشی..... ۳-۳-۴-۲
- ۹۰..... مزایای نظام بودجه‌ریزی بر مبنای عملکرد:..... ۳-۳-۴-۳
- ۹۱..... کاربرد بودجه‌ریزی بر مبنای عملکرد در ایران..... ۳-۳-۴-۴
- ۹۳..... اصل کنترل بودجه‌ای..... ۳-۴
- ۹۳..... مفهوم کنترل..... ۳-۴-۱
- ۹۵..... اصل کنترل بودجه در قانون اساسی..... ۳-۴-۲
- ۹۶..... انواع نظارت بر اجرای بودجه در قوانین و مقررات..... ۳-۴-۳
- ۹۶..... نظارت اداری..... ۳-۴-۳-۱
- ۹۷..... دلایل ضعف نظارت اداری..... ۳-۴-۳-۱-۱
- ۹۹..... نظارت قضایی..... ۳-۴-۳-۲

۱۰۸..... نظارت پارلمانی ۳-۴-۳-۳

۱۱۰..... چالش‌های موجود در نظارت بر بودجه ۳-۴-۲

۱۱۰..... بودجه‌های خارج از شمول ۳-۴-۲-۱

۱۱۱..... بودجه اختصاصی و قانون‌گذاری از طریق تبصره‌های بودجه ۳-۴-۲-۲

۱۱۲..... عدم وجود ضمانت اجرایی قوی در قوانین بودجه ۳-۴-۲-۳

۱۱۳..... عملکرد نامناسب شرکت‌های دولتی در بودجه ایران ۴-۳-۲-۴

۱۱۶..... **نتیجه گیری**

۱۲۰..... **منابع و مآخذ**

فصل اول

مقدمه و

کلیات

۱-۱- مقدمه

اصول حقوقی اجرا و نظارت بودجه محوری‌ترین بحث، از مباحث حقوق مالی و بودجه قلمداد می‌شود. حقوق مالی یکی از رشته‌های حقوق عمومی است که به مطالعه درآمدها و هزینه‌ها و بودجه کل کشور می‌پردازد. رسیدن به اهدافی که در قانون اساسی هر کشور پیش‌بینی شده است، بدون توجه به مسائل مالی آن امری لغو و بیهوده است. بنابراین حقوق مالی هدایتگر نظام عمومی کشور است و بدین لحاظ از اهمیت فراوانی برخوردار می‌باشد.

تأمین مخارج و هزینه‌های عمومی، از طریق بهره‌برداری از ثروتهای عمومی یا سرشکن کردن صحیح و عادلانه آن بین مردم امکان‌پذیر است. تنظیم و تطبیق درآمدهای عمومی و هزینه‌های عمومی بحث کامل و جامعی است که تحت عنوان **بودجه عمومی** نامیده می‌شود.

بودجه عمومی سندی است که در یک قسمت آن هزینه عمومی به طور دقیق تنظیم و طبقه‌بندی شده و در قسمت دیگر آن، درآمدهای عمومی که باید برای تأمین این هزینه‌ها ایجاد شود مشخص گردیده است. قانون اساسی هر کشور، نظام مالی آن کشور را از لحاظ اصول کلی و سیاستها و خط‌مشی‌های اساسی مشخص می‌کند و ارکان هر کشوری مکلف به حرکت در چارچوب سیاستها و اصول تعیین شده می‌باشند. به همین

دلیل یکی از موضوعات مورد توجه قوانین اساسی مسائل مالی و مقررات و ضوابط مربوط به آن است که ممکن است قانون اساسی یک کشور به تفصیل و کشور دیگر به اختصار به آن بپردازد.

در قانون اساسی ایران و قوانین جاری دیگر هم اصول متعددی به موضوعات حقوق مالی و بودجه و اجرای آن پرداخته است که از جمله آن اصول پنجاه و دوم و پنجاه سوم می‌باشد.

هر دانش فنی بر اصولی استوار است و بودجه هم از این قاعده مستثنی نیست. تدوین، و تصویب، و اجرای بودجه باید با رعایت اصولی که **(اصول بودجه)**^۱ نامیده می‌شود، انجام گیرد.

بحث دخل و خرج و نظام مالی دولت، هدایتگر سیاست مالی کشور است و موفقیت دولتها در ارائه و اجرای بودجه متعادل و متوازن در جلب رضایت عمومی و در نتیجه استحکام بخشیدن به نظام سیاسی کشور امر بدیهی و غیر قابل انکار است. به عبارت دیگر یکی از مهمترین عوامل در ایجاد رضایت مردم و تقویت نظام، مسائل مالی است که بستگی به پیش‌بینی و تحقق درآمدهای عمومی و چگونگی هزینه کردن بودجه در موارد خاص دارد.

آنچه در نظر است در این پایان‌نامه به آن پرداخته شود بررسی اصول حقوقی در مراحل اجرا و نظارت بر بودجه است.

آنچه نگارنده را بر آن داشت تا به این مبحث بپردازد، عدم توجه و شناخت کافی نسبت به بحث بودجه، بودجه-ریزی و اصول حقوقی ناظر بر اجرا و نظارت آن حتی در بین حقوق دانان کشور است و می‌توان بالصراحه گفت که یکی از معضلات همیشگی در امر اجرا و نظارت قانون بودجه سالانه کشور عدم اطلاع دست‌اندرکاران، از اصول حقوقی حاکم بر بودجه و اجرا و نظارت بودجه است.

کشورهای مختلف در زمینه مبنای حقوقی نظام‌های بودجه ملی، تفاوت چشم‌گیری دارند. در برخی کشورها اصول اساسی و اصلی بودجه را در قوانین اساسی خود ذکر می‌کنند و جزئیات فرایندهای بودجه را به مقررات پایین‌تر واگذار می‌کنند. در برخی دیگر از کشورها ترتیبات مشخص همه مراحل بودجه در قوانین ذکر می‌شود. قوانین اساسی بسیاری از کشورها نقش‌های کلی قوای مقننه و مجریه، از جمله برخی نکات ضروری فرایندهای

^۱ Principles of budget

بودجه را به صراحت بیان می‌کنند. در تعدادی از کشورها فصل کاملی از قوانین اساسی به مالیه عمومی اختصاص دارد. در برخی از کشورها برای قوانین نظام بودجه‌ای جایگاه ویژه‌ای قائل‌اند. در این موارد قوانین ارگانیک فرآیند بودجه کشور را هدایت می‌کند.

بسیاری از کشورها در زمینه نظام بودجه‌ای قوانین موضوعه محدودی دارند؛ برای مثال دارای یک یا دو قانون اصلی‌اند که احتمالاً با یک قانون مصوب پارلمان تکمیل می‌شوند.

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در مورد نظام بودجه‌ای فقط به اصول کلی و مسائل اساسی پرداخته است و از مسائل غیراساسی که در قوانین عادی به آنها اشاره شده است، خودداری کرده است. از این رو برخی از اصول این قانون به طور مستقیم و غیرمستقیم به بودجه کل کشور مربوط می‌شود (مانند اصول ۵۱ و ۵۲ و ۵۳ و ۵۴). اما قوانین دیگری هم هستند که به طور مستقیم بودجه‌ریزی را ملزم به رعایت آن می‌کنند، مانند قانون برنامه و بودجه، قانون محاسبات عمومی، قانون دیوان محاسبات، قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت، قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی دولت و قانون بودجه سنواتی اشاره کرد.

لذا در این مقال به بررسی این مهم می‌پردازیم که آیا در اجرا و نظارت بر بودجه اصول حقوقی وجود دارد یا نه؟ و آیا در قوانین ما و در رأس آنها قانون اساسی به این اصول توجه شده است؟ مسائل یا عوامل مؤثر بر اجرای اصول بودجه در حقوق ایران کدامند؟

۲-۱- بیان مساله

بودجه شاهرگ حیاتی دولت است، زیرا دولت تمام فعالیت‌های مالی خود را اعم از کسب درآمد و پرداخت هزینه‌ها برای اجرای برنامه‌های متنوع و متعدد خود، در چارچوب قانون بودجه انجام می‌دهد. بنابراین بودجه آئینه تمام‌نمای همه برنامه‌ها و فعالیت‌های دولت بوده و نقش بسیار مهم و حیاتی در توسعه اقتصاد ملی ایفا می‌کند. توجه به این امر که دولت ایران بیش از دو سوم درآمدهای اقتصاد ملی یا اقتصاد کلان را به خود اختصاص داده و معادل همین مبلغ را (با فرض نداشتن کسری بودجه) در قالب هزینه‌های عمومی در انواع

برنامه‌ها و فعالیت‌های خود خرج می‌کند، اهمیت و نقش بودجه را در هدایت و جهت‌دهی به بخش‌های مختلف جامعه آشکار می‌سازد، به طوری که به جرأت می‌توان گفت که هر نوع پیشرفت و توسعه در بخش‌های گوناگون اقتصاد جامعه مدیون برنامه‌ریزی دولت در قالب بودجه بوده و برعکس هر نوع عقب‌ماندگی و عدم توسعه در بخش‌های مختلف اقتصادی جامعه را نیز می‌توان به نواقص و کمبودهای نظام بودجه‌بندی نسبت داد.

اما در مراحل چهارگانه بودجه‌ریزی بعد از تصویب آن باید توجه داشته باشیم که بودجه هنگامی نقش اساسی خود را در جامعه به درستی ایفا می‌کند که به طور صحیح اجرا شود. به طوری که می‌توان گفت، اهمیت بودجه در جامعه فقط با اجرای صحیح بودجه تجلی می‌یابد. زیرا اگر بودجه به طور صحیح اجرا نشود نمی‌توان به هدف-هایی که از نظر سیاسی و اقتصادی در تنظیم بودجه، مورد توجه قانونگذاران بوده، نائل آمد. از طرفی به این مسئله باید توجه داشت که بودجه را به طور صحیح نمی‌توان اجرا کرد، مگر این که عملیات اجرایی آن به طور دقیق در معرض نظارت و کنترل قرار داد. آشنایی با مفاهیم و اصول بودجه می‌تواند به عنوان وظیفه‌ای اساسی و اصلی برای فرد فرد یک جامعه تلقی شود. آشنا شدن با مفاهیم و مسائل بودجه شخص را قادر می‌سازد که با آنها و با تصمیماتی که توسط دولت برای او و افراد دیگر جامعه اتخاذ می‌شود، آشنا شود و آنها را مورد تجزیه و تحلیل قرار دهد. در فراگرد بودجه که از چهار مرحله متفاوت شامل؛ پیشنهاد بودجه، تصویب، اجرا و نظارت بر اجرا تشکیل می‌شود، مجموعه اصول و احکامی حاکم است، که در این مقال به بررسی این اصول در مراحل اجرا و نظارت بر اجرای بودجه در حقوق ایران پرداخته می‌شود.

۳-۱- اهداف تحقیق

در این تحقیق سعی بر بررسی ماهیت حقوقی اصول حاکم در مراحل اجرای بودجه و نظارت بر اجرای بودجه می‌شود و همچنین آشنایی با مفاهیم بودجه و جنبه‌های عملی و نظری آن، درک مسائل و مشکلات اساسی مربوط به درآمدها و مخارج دولتی و رابطه آنها با هم، اصول برنامه‌ریزی برای عملکرد مالی دولت و بررسی آثار